

Kenn 3480 (1-11)

537

DE
CAUSSIS AEGRITUDINUM
THERAPEUTICIS,
IISQUE
SUPERSTRUENDO AEGRITUDI-
NUM SYSTEMATE.

CONSENSU ET AUCTORITATE ILLUSTRIS
MEDICORUM ORDINIS,
IN ACADEMIA FRIDERICIANA
PRO OBTINENDO GRADU DOCTORIS MEDICI-
NAE AC CHIRURGIAE,

H. L. Q. C.

PUBLICICE DISPUTABIT

D. XX. SEPTEMBR. MDCCCLXXXIII.

IOANNES GUILIELMUS CHRISTIANUS IUNKER,

HALENSIS.

LITTERIS TRAMPIANIS.

DE
CAUSIS AGRITUDINUM
THERAPEUTICIS
SUPERSTRENDO AGRITUD-
TUM SYSTEMATE

CONSENSU ET AUCTORITATE ILLUSTRISS-
MEDICORUM ORDINIS
IN ACADEMIA EMBURGIANA
PRO OBTINENDO GRADU DOCTORIS MEDICI-
NAE AC CHIRURGIAE

M. D. C. C. C.

PUBLICIS DIRIGUNT
D. XX. SEPTEMBER. MDCCLXXXIIII
JOHANNES GUEBELMUS CHRISTIANUS REHER.
HALLAE

LITTERIS REGIIS

§. I.

Quanti causarum investigatio facienda sit in morborum natura rite perspicienda eorumque medela felicissime absolvenda, neminem nunc certe fugit, sanioribus medicinæ principiis imbutum. Fuit inde ab antiquissimis ad nostra usque tempora prudentioris cuiuscunque medici sollertissimum studium, causas morborum eruendi, earumque differentias constituendi generales. Et in hisce quidem definiendis multi egregie desudarunt. A philosophis acceptas causarum differentias ad medicinam applicarunt, multas felici atque utilissimo, alias vero inutili certe atque vano omnino labore. Evolve pathologiæ

A

ge-

generalis varios scriptores et miraberis sæpius eruditionem
 profundissimam. Quasdam differentias quamvis sesquipe-
 dalibus a græca lingua suppeditatis verbis expressas, veri-
 tate tamen destitutas invenies; alias contra ita comparatas,
 ut quidem verum quid ipsis respondere videas, applicatio-
 nem vero ad cognoscendam morbi naturam aut absolvendam
 medelam esse omnino nullam. Absonum certe esset,
 reprehendere medicos, quod in caussarum morbificarum
 exploratione, in re igitur gravissima, omnes, qui cogitari
 potuerunt, differentias investigatione haud indignas habue-
 runt; male autem ferendum esse censeo, cum utiliores
 differentias negligentes, alias contra subtiliori ratiocinio ex-
 ornare atque iterum iterumque in scriptis pathologicis reco-
 quere non dubitent. Contigit autem hoc ut in omni me-
 dicina ita et præcipue in pathologia ac speciatim in ætiolo-
 gia, ut, quicumque eruditionem profundam redolere vi-
 debatur, id maxime non raro arriserit medicis, simplicem
 utilem nudam cuique facile claram veritatem respicientibus.
 Malunt esse docti quam utiles. Antiquiores autem medi-
 cos hoc vitio laborasse, nostros eo esse immunes, nemini
 concederem. Nostros enim temporibus in medicorum

scho.

scholis illas quidem non audies quæstiones: an morbus sit substantia aut qualitas prædicamentalis? 1) an sit habitus aut dispositio? an impotentia vel proportio? an morbus corporeus sit? 2) neque hodiernum medicum anxie in illa disquisitione desudantem videbis: an hominis conditio, quæ variis molestiis morbi præsentis certis indiciis vexatus, lecto tamen nondum affixus est, *orthostasis*, aut, ut *Ettmüllerus* 3) autumavit *orthostatica* potius *valetudinis relictudo* dicenda sit? Noli autem id negligere, quod et alia sint, si ab istis discesseris, æque inutilia ac a vero medici sine aliena, nisi primo intuitu, reapse tamen non multo minus ridicula, neque igitur istis quæstionibus *omnia* contineri superflua e pathologia proscribenda, sed medicis nostris eiusdem valoris satis multa superesse. Sunt vero certe et multæ caussarum determinationes, consideratione dignissimæ. Ita, ut unam ex iis attingam, non sine

A 2

iure

- 1) V. AMMAN: Consil. de Institut. medic. emendat. lib. 2. p. 1. c. 1. §. 8. p. m. 120.
- 2) V. BLASIUS in libro: Imperus Primorofii in Plempium re-
tusus. Amstelod. 1659, lib. 4. f. 1. c. 2.
- 3) Oper. medic. Francofurt, 1696. Fol. Vol. 1. p. 176.

iure de remotis et propioribus caussis medici sermonem faciunt. Una vero mihi superesse videtur caussarum determinatio, ulteriori ac singulari disquisitione longe dignissima. In omni scilicet ægritudinis caussarum serie quasdam invenies, quas medicus prudens in casu obvio aggredi debet, ut finem, quemcumque optimum nunc attingere licet, assequi queat, alias contra, de quibus hoc non valet, quamvis quidem vere ad ægritudinis caussas referendæ sint. Illas *therapeuticas* caussas nominare liceat, quod quidem harum remotio vel sanitatem promittit vel solamen præbet atque lenimen. Cuius determinationis caussarum disquisitionem sua non carere utilitate, non est, quod lectori nunc probare studeam, nisi id ipsum illi pateat ex tota dissertatione, in qua plura verba hac de re facere mecum constitui.

§. 2.

Generalem vero illam, quam §. 1. dedi, caussæ therapeuticæ delineationem intuenti, nonne tibi vel incredibile esse videtur, neglectam esse hanc a medicis caussarum determinationem, cum illa ipsa sit ea caussa, quam medicum

cum

cum prædicum remediis suis aggredi oporteat, hæc vero causæ determinatio sine omni omnino dubio gravissima sit? Et ego mirarer, nisi hanc sub aliis iam contineri medici credidisse mihi viderentur. Dignam enim alias esse, ut eius fiat seorsim mentio utque ulterius investigetur, et exactius evolvatur, per se patet. Si vero iam sub alia determinatione continetur, quid est, quod singularis fiat eius mentio? Et ita rem se habere medici fere statuere videntur. Loquuntur nempe de remotis et propriis causis atque de causâ proxima. Hanc illam esse dicunt, qua sublata tollitur morbus, s. quæ sufficiens est morbum producens, et hanc itaque definitionem simile quid habere vides cum illa therapeutica causarum determinatione, quamvis toto cœlo a se invicem differant. Tollite, clamant sæpius, tollite causam proximam et sanabitis morbum, et freti hoc, illam therapeutica causarum determinationem sua plane non amplius interesse arbitrantur. Errant. Taceo enim, quod rarissime in potestate sit medici, tollere causam sic dictam proximam, mitto et illud, quod non semper sit medici finis, tollere ægritudinem sed modo lenire, hinc in exploranda causâ therapeutica non

semper de tali agi, qua plane tollitur ægritudo; addo potius, medicum, quamvis et posset illam tollere, attamen causam proximam tollendo non illam semper sublaturum esse causam, quam tollere deberet, siquidem illi, ut prudenti medico finem optimum assequi in animo fuisset. Clarius hæc infra patebunt. Fac vero, medicos non ex hac quam autumavi ratione huius causarum determinationis mentionem nullam facere; hoc tamen certum est, illam ab ista differentia, qua causæ vel proximæ vel remotæ habentur, longissime abhorreere, immo ab omni alia quacunque determinatione, ideoque dignissimam esse, cuius fiat seorsim mentio. Quæro enim ex te, an causâ therapeutica sit causâ proxima? an potius remota? an externa, an interna? an occasionalis? an seminium morbi vel naturale vel præternaturale? etc. Erras, si de ulla affirmas, nec minus egregie falleris, si de ulla negas. Mirifica enim est hac in re varietas; mox hæc, mox illa (si nempe alias causarum determinationes spectas) causâ tibi erit therapeutica.

§. 3

Quæ sunt istæ causæ, versus quas medicus prudens practicus medicamentorum actionem dirigere solet? quæque

que sunt conditiones quæ in sanandis morborum causis circumstant? Has tibi proponendas suadeo quæstiones et miram illam mecum invenies varietatem. Meditabar sæpius hac de re, et, nescio quam, exinde percepi delectationem; an et utilitatem, eorum sit iudicium, quibus, quam utilissimum quodcumque generale assertum in omni scientia fit, non latet. Me vero non plura generalia asserta protulisse, is non mirabitur, quem, quam ardua res sit, ex multis individuis diversissimis maxime universalia deducere, non fugit ex philosophorum scholis. Sæpe in meditando unum alterumve nobis obvenit generale assertum, in cuius quidem veritatem vel nunc iurare parati effemus; longiore autem instituta meditatione unius forsân casus gratia, exceptionem postulantis, pulcherrimam nostram generalem regulam mittere cogimur. Hinc malui nunc temporis quaedam ex iis communicare, quæ mihi ad eruenda de causis therapeuticis generalia asserta conferre posse videbantur, quam hæc quidem ipsa omnia, nondum perfecte absoluta, vendere pro perfectis.

Vt in omni medicina facienda, ita et in eruendis hisce, quas medicus practicus aggreditur causis, fidelis naturae observatio egregie nos, ipsius magistros et ministros, ducere poterit. Scire cupimus, quae causae sint therapeuticae? Antequam igitur ratiocinio id eruere studeamus, quid est, quod non ipsam prius consulamus benignam naturam? Haec vero pro dolor arcana sua non nisi in crisisbus quodammodo prodit. Sanat hominem, morbosum quid tollit, et misso igitur omni ratiocinio, missa omni anxia quaestione, an sit proxima aut remotior aut qualiscunque alia, quam tollit, causa, an illam ipsam auferat, cuius remotione vere optimus, quem attingere modo licet, impetretur finis? plenariam potius ipsi fidem habeamus, vere therapeuticas causas sese nosse statuentes. Has itaque inveniendi, haec nobis prima eaque optima via semper habeatur. *Similem nempe aegritudinem observantes vel naturae opem feramus motus iam iam molienti salutare, vel ea ipsa arte tollamus, quae olim naturam sustulisse observavimus, certissime confisi, causas vere therapeuticas nos ita esse sublaturas.* Vidimus in febre inflammatoria haemorrhagi-

am a natura benigne excitatam, in biliosis morbis vomitum spontaneum saluberrimo cum eventu enatum; observavimus similia in aliis multis morbis benigna naturae in aegri salutem conamina. Venaeactione itaque, emeticis aliisque remediis imitati feliciter sumus naturam, et veras certe, si modo boni fuimus imitatores, causas therapeuticas sanavimus. Quod vero quidam monuerunt, ita naturam imitando aequae plane salutare mutationes non semper a medico obtineri posse, quas a natura, cum ipsa sola omnibus viribus aegri salutem molitur, observare solemus, tantum abest, ut negare audeam, ut addere potius non sine inre mihi posse videar: praestare subinde, non ita in nimis prophanter instituenda naturae imitatione, sed in prudenti potius ipsius naturae conaminum expectatione, aegrotantis quaerere summam salutem. Hoc vero minime supra dicta refelli posse per se patet. Hinc itaque nunquam satis laudari poterit sedula naturae contemplatio, quid molitur in sanando, quid tollat, et quo modo? Hinc etiam illud assiduum antiquioris aevi medicorum studium, in observandis crisi- bus collocatum! Minima quaecunque observatio de sanatione a natura ipsa instituta, gratissimo ac laeto medici-

cuiuscunque animo accipienda est, vt hanc optimam magistram in casu obvio feliciter imitari addiscant. Quis, quaeſo, et alius est rationalis medicinae ortus? Nonne vel solus in hac naturae observatione ac imitatione ponendus? Certissime. Sunt corpori humano vires, quae multis malis mederi valent, et vix quidquam iucundius aut elegantius excogitari in medicina potest, hac ipsa de viribus naturae medicatricibus doctrina, de qua tamen, quamvis ex nostris deliciis sit, et ad nostrum etiam quodammodo spectet argumentum, plura verba non faciam. Revocare modo in mentem opus fuit. Quem igitur varii isti naturae benignae salutare motus non fugiunt, cum mox materiae morbificae loco idoneo excretionem, mox in loco minus nobili depositionem, mox aliam quamcunque in aegrotantis salutem vergentem mutationem moliantur; illi certe iam ex parte varietas causarum patebit, quas natura vel sibi relicta vel arte adiuta ad perficiendam sanationem tollere studet. Placet P. ALPINUS 1) de natura morbos sanante differens, tanquam de hoste cum morbo pugnam iniente, et convenien-

1) De praesagiend. vita et morte.

nienter satis, ni fallor, in ea qua vtitur, similitudine pergeres. Eo nititur felix eventus, quod singula tempora naturae cum singulis morbi temporibus (cuius vtriusque explanationem, si eges, apud Alpinum quaeras) semper congruant. Congruat, necesse est, temporis naturae augmentum cum augmento temporis morbi: nunc pugna initium capit. Si natura in decursu temporum remansit, nunc vincitur, sin vero in decurrendis suis temporibus, morbi tempora fideliter comitata ideoque simul cum morbo vigorem affecuta est, certissime vincit. Furit morbus in vigore constitutus, natura praesto est, morbumque fugat. Saepius accidit vt fracta viribus suis natura tardiori passu sua tempora percurrens, morbi vigori demum succumbat; quid vero, an vnquam audiisti celeriori passu naturam morbo absoluisse sua stadia? Vel nunquam (crises enim circa statum morbi accidere solent) vel si vnquam id contigit, certe tamen non impune id fecit natura (imperfectae fuere crises) ideoque et huius respectu illud ALPINI valere mihi videtur: necesse esse vt tempora naturae cum morbi temporibus congruant. Vides etiam, naturam semper defendentis, nunquam agredientis vices agere oportere, vt
 feli-

feliciter morbum vincere queat. Pari nempe passu, nec tardiori nec celeriori tempora sua percurrat et tunc tandem in vigore constituta furentem in suo statu morbum excipiat. Res tota, si a similitudine discedis, nititur crisis, ad quas quidem prudens medicus, ubicunque modo illas autumare et exoptare licebit, secundum veterum praestantissima praecipua respiciet, *omniaque quae istas impedire ac ullo modo turbare possunt, ad causas referet therapeuticas.* Est vero pro dolor! non ubique expectanda crisis. Vigent non semper satis in acutis morbis vires naturae, varia sunt quae crises turbare valent; in chronicis denique morbis similes modo salutares motus, sed lenta ratione excitare benigna natura potest. (Quod enim in omnibus chronicis morbis plurimi medici eam plane non agere dolent, inanis querela est; debilis, sed benigna tamen natura est.) Erit itaque necesse, ut ad alia etiam respiciamus, causas therapeuticas investigaturi. Comparabo itaque hanc causarum determinationem cum aliis, quod, ut convenienter satis peragere queam, cum ambigua nec constans medicorum dicendi ratio esse soleat, generalia quaedam pathologica aliasque causarum determinationes praemittere, non alienum erit.

erit. Ne vero crambem centies recoctam proferam, liceat mihi quam brevissime omnia attingere, id semper respicienti, an ad therapeuticam caussarum determinationem, infra magis evolvendam, facere aliquid valeant.

§. 5.

Aegritudo, morbus, caussæ, symptomata, vere distinguuntur. Morbus sibi internam C. H. viventis conditionem vindicat, qua functiones laeduntur. 1) Aegritudo, morbum caussas et symptomata comprehendens, status hominis dicitur quatenus aegrotat. Videbis vero malle me caussas therapeuticas vt aegritudinis quam morbi caussas spectare. Bene distinguunt inter caussas proximas et remotas. Proxima sufficiens est morbum producens. Ad remotas, praedisponentes et occasionales referuntur, quarum illae tibi rationes possibilitatis, hae existentiae morbi rationes praebebunt. Semina et naturalia (propria, et communia) & praeternaturalia praedisponentes caussas absolvunt. Notissima est differentia inter caussas externas atque

1) Confer. E. PATRIS Diff. de morbi et symptomatis notione vera, 1759. Halæ.

que internas. Loquuntur alii de caussa morbi materiali ac formali. Illam latiori sensu accipiunt, et quod addere solent, cardinem curationis in tollenda caussa materiali versari, facile putare posses, therapeuticam caussam me potius nomine materialis insignire potuisse. Minime vero. Primum enim formalis nonnunquam therapeutica est, deinde vox materialis caussae, nimis lato sensu sumitur, quam quod multa de caussa therapeutica dicere potuissem, si illam materialem esse statuerem. Apud alios denique alio sensu materialis caussae nomen accipi notissimum est. Ludunt pro lubitu pathologi cum multis caussarum differentiis, quas mitto, cum dissentiant saepe in verbis, convenient non raro in re. Aliae autem circa caussas supersunt determinationes, quarum partem, quod ad intelligendas therapeuticas faciunt, huic paragrafo adhuc inferere in animo est, praemissa hac leviore animadversione. Intercedit differentia inter rationem et caussam, id quod non temere moneo, huius illiusve subtilioris controversiae bene memor, ex sola hac differentia neglecta ortae. Absit a medico, in subtili, scholastica, inutili philosophandi ratione quaerere voluptatem; nobis igitur, cum de caussis pathologi loquimur,

mur,

mur, de physica facta mutatione corporea fermo est; mor-
bificum quid inest corpori, aut in corpus agit, et causa
itaque semper est ens in concreto, ratio ens in abstracto.
1. Est nonnunquam una modo causarum series in aegritu-
dine praesente, aliis vero in casibus plures adsunt. 2. Seriem
causarum ita nonnunquam comparatam esse inuenies, ut
secunda a prima, illa a tertia etc. dependeat, orta nemp-
fit et alatur, sublata igitur prima tollatur altera, et sic
porro; nonnunquam autem causa quae olim egit, damnum
aliquale produxit, aegritudinis causae munere fungens, nunc
vero non amplius agit. Hinc differentiam scias promanare
remotarum causarum, notatu dignissimam. Vel adhuc
nunc temporis agere pergunt, vel non. In ultimo casu
ortae sunt causae aegritudinis, quae tollendo eas primas
morbificas condiciones a quibus profectae sunt, tolli ne-
queunt, suntque *permanentes*. Plura de his infra.

§. 6.

Iam vero propius nos ad evolvendam causarum the-
rapeuticam determinationem accingamus. Id vnum adhuc
exoneo, ut ne quis mihi vitio vertat, quod in insti-

B

tuen-

tuendis huius cum aliis differentiis comparationibus asserta quaedam occurrant non vbivis et omni respectu verissima. Sciat enim, me in comparatione modo ad duas res, quas comparationi submitto, spectare. Hinc oriuntur asserta, quæ quidem valent cum ad utramque rem quam comparavi, respicias, non semper vero, sin ad alias. Esse vero et ad alia respiciendum, nemo me certe vividius sentit, id quod etiam ex sequentibus patebit. Generalia itaque de causa therapeutica asserta vbique et omni omnino respectu valentia tunc tandem expectari poterunt, cum huius causalis differentiae comparatio non solum cum reliquis aliis, sed etiam cum omnibus, quaecunque modo aliquid ad sanationem feliciter absolvendam conferunt, conditionibus, instituta fuerit.

§. 7.

In comparanda autem therapeutica causarum determinatione cum aliis, nulla harum nobis illa gravior esse potest, qua vel proximae dicuntur vel remotiores. Huic igitur comparationi multo vberius quam aliis omnibus inhaerendum erit. Quae igitur sunt causae therapeuticae? an proxima? an remotae? et si hae, an praeternaturalia aut

na-

naturalia morborum feminia? Proxima cuique statim in mentem veniet, vt exoptata therapeutica. Illa enim sublata tollitur morbus, et quem sibi medicus finem in quacunque aegritudine graviolem assequendum eligere possit, quam ipsam morbi sanationem? Quae itaque sunt, quae nos impediunt, quo minus proximam causam semper therapeuticam habeamus? Permulta inquam. Latet saepissime causa proxima; non latens saepe sanari non potest, et quod denique maximum est, quamvis medico cognita sit ac ipsam etiam admittat sanationem, nihilo tamen min^{us} nonnunquam causa therapeutica esse nequit, idque in hoc quem nunc laudabo casu frequentissimo. Proxima nempe causa nonnunquam non latens, sanationem etiam admittens, neque, paullulum adhuc perdurans, mortem statim illatura, si tollitur, mox iterum a remotioribus causis non sublatis gignitur, et sub his igitur conditionibus causa therapeutica non semper esse potest. Quis enim illum finem in genere praestare negabit, tollere ita morbum vt revertere nequeat, nisi plane novis obortis causis, quam ad tempus modo aegrum a morbo certe redituro liberare? Illum autem impetrabis finem, remotiores omnes causas tollens, reliquis

conditionibus, de quibus postea fermo erit, non obstantibus. Saepius etiam morbum, crede mihi, sublata sola causa proxima redire tamen videres, nisi remedia tua, quibus solam causam proximam tollere tibi videris, causas simul remotiores sustulissent, aut nisi ipsa natura remotioribus postea sese liberasset. Qui quidem vterque casus locum habere potest. Vt itaque causa *proxima* therapeutica esse queat, quot et quam raras nonne conditiones, quarum plures et feliciter conspirare debent, fingere debes! *Pateat* necesse est; *admittat sanationem*; *non recurrat a non sublatis remotioribus causis*, quibus, ut ex sequentibus patebit, haec accedunt: *mortem inferat, si prius remotiores tollere studeres*; *causae remotae tolli nequeant*; *causa proxima non dependeat ab aliis adhuc agentibus remotioribus causis praeternaturalibus*. His itaque conditionibus, aut certis quibusdam ex his praesentibus, proxima causa, therapeutica esse poterit. Erit itaque raro, nec igitur est, quod eam in facienda medicina tanti ut fieri solet faciamus. Esse vero nonnunquam vere therapeutica, ipsius naturæ, epilepticum paroxysmum sanantis exemplo, probare possem.

La-

Latet enim in hoc paroxyfmo cauffa proxima sine dubio in nervorum systemate, ideoque natura, cum remotiores cauffas tollere nequeat, ita motus suos dirigit, ut, orta summa anxietate, suffocatione iam imminente, mutationem producat in nervoso systemate, quae cum illa, quam cauffa proxima in eodem systemate necessario sibi vindicat, coëxistere nequit, adeoque ipsam aggrediatur cauffam proximam, hanc vt ita dicam therapeuticam sibi fumens. Quid vero statuendum erit de *remotioribus* cauffis? Hae certe, vt mox patebit, multo magis illa proxima medico curae erunt cordique. Minus a veritate aberrares, si remotissimam quam proximam cauffam therapeuticam esse statueres, cum illud hoc multo saepius contingat. Ponamus itaque remotissimam esse therapeuticam cauffam, et quae falsa ex hypothesi sequuntur, ea ipsa nos ducant ad veritatem. Fac:

I. *Seriem esse cauffarum, quarum vna semper ab altera dependeat.* (v. §. 5. n. 2.) Remotissimam tollendo certe omnes auferentur. Est ita nonnunquam in corpore humano. Ergo nonnunquam certe valebit, remotissimam esse tollendam. Quae vero sunt remotissimae? Praedisponentes naturales. An itaque hae tollendae? Tol-

litur inde vere morbus, simul vero proh dolor vel ipsa vita perit vel partis functio. Medici autem non modo est, tollere morbum, sed sanare. Quid ergo ab hoc scopo magis alienum videri posset, quam vel ipsa naturalia morborum feminia tollere, quibus et ipsa vita nititur, et sanitas? Nihil tamen minus haec *naturalia morborum feminia* ex classe caussarum therapeuticarum non omnino proscribenda sunt. *Quodsi nempe feminia praeternaturalia vel plane non, vel non nisi simul sublatis naturalibus, tolli queant, seminum vero quodcunque naturale salva vita tolli, certe ad tempus, potest, hoc tibi sit caussa therapeutica.* Hanc quidem regulam ex parte observari a medicis, in usu opiatorum, in amputatione, extirpatione, nervi discissione etc. nonnunquam videre licet.

§. 8.

Quibus vero *naturalia* morborum feminia difficultatibus premi videbamus, ea non cadunt in *praeternaturalia* morborum feminia, et haec itaque optime forsan caussas nobis sistere poterunt therapeuticas. Nec aliter rem se habere rite instituta te docebit meditatio. Ita enim valet, ut regulam plerumque observandam suis tamen exceptionibus non superiorem habere queas: *tolle caussam remotissimam*
prae-

praeternaturalem, haec enim est therapeutica. Videamus nunc, quibus limitanda sit haec regula conditionibus, ut tandem generale exinde assertum deducere liceat. Ea est saepius morbi natura, ut citissima sanatione opus sit, ne vel ipse mortem inferat, vel alium morbum, vitae mox infectum, producere tempus ipsi relinquatur. Illa vero morbum tollendi methodus, qua remotiores causas tollere studeas, quamvis ideo laudanda sit maxime, quod ceteris non obstantibus morbum ita auferre solet, ut non nisi plane novis causis abortis redire queat, hac tamen premitur difficultate, quod fatis cito rarissime obtineri potest; nec igitur in casu laudato valebit. *Vbi ergo mortem aegritudo mox subsequens minatur, neque tempus tibi ad removendas causas remotas relinquatur*, tuum erit, methodum quamvis in genere minoris faciendam nunc tamen necessariam eligere, hoc est, ad proximam causam si fieri potest tollendam vitamve conservandam respicere. Rem ita se habere videbis in febribus intermittibus sic dictis malignis. Nullus certe prudens medicus in sanandis febribus intermittibus, praesente adhuc praeternaturali causa remotiori, nec urgente vitae periculo, ad proximam causam

iandam statim cogitabit, hoc est, Corticis Peruviani usu
 certe abstinebit, et remotiores contra causas resolventibus
 atque evacuantibus remediis prius vincere omnem operam
 navabit. Vitae autem periculo urgente, quod quidem in
 malignis intermittibus febribus contingere constat, con-
 trariam viam ingreditur; primo nempe loco Cortice Peru-
 viano proximam causam tollens, remoto demum periculo
 alias causas sanaturus. Hoc unum erat. Accedit, quod
 iam ex superioribus, certe ex parte, patet. Fac nempe
remotiores praeternaturales causas sanationem non
admittere, tunc primum certe requisitum deest, quod
 cuique, quam therapeuticam esse enuncio, causae competere
 debere tacite semper suppono. Hoc itaque in casu fugien-
 dum erit ad naturalia semina, quibus simul saepe praeterna-
 turalia auferuntur; illis vero sanationem respuentibus vix
 quid agas superest; causam enim proximam si et tollere
 posses, iterum tamen illam remotiores gignere et alere pos-
 sunt. Tertio loco monendum est, *si forte in remotissi-*
mam praeternaturalem causam, quas laudavi, conditi-
ones caderent, minus remotiori autem obstarent,
hanc tibi sumendam fore therapeuticam. Quartum
 denique

denique locum conditio hic sibi vindicat, quae quidem mirifice regulam nostram de remotissima praeternaturali causa pro therapeutica habenda perturbabit. Subinde enim accidere solet, ut remotissima aegritudinis causa praeternaturalis vel alia quaecunque remotior quae olim egit, nunc absit, vel, quamvis adsit, vim suam morbificam quasi exuerit. Orta hinc est singularis quaedam causarum species. Nocivos nempe edidit suos effectus remotissima causa. Hi adhuc perdurant, suis certe rationibus non destituuntur, causas vero, easdem, a quibus perfectae sunt, nunc adhuc agentes minime agnoscunt, ideoque harum remotione tolli nequeunt, cum salutaris quaecunque, cuius finis in aegritudine sananda versatur, causarum quae morbum produxerunt remotio, semper in removenda re nunc temporis adhuc noxia sine dubio posita sit. Nocivi eiusmodi in serie factarum mutationum determinati effectus nunc aegritudinis sunt causae, caeque *permanentes*. Jam vero plane alienum ab eo, de quo hucusque differui, statum adesse vides; non enim secunda quaevis causa in priori fundata est, neque sublata hac tolli potest. Mox vero vnus modo eius generis nocivus adest in aegritudine effe-

Etus, mox plures obveniunt, si ad omnes in statu morboſo factas mutationes respicias; intercedere enim huc et illuc poteſt una alterave permanens cauſſa. Distinguamus itaque hunc ſtatum, et in

II. caſu, *ubi permanentes cauſſae abortae ſunt*, quae nunc nobis therapeuticae cauſſae munere fungi queat, indagemus. Exempla vero vel abſentis vel non amplius agentis cauſſae remotioris, ac determinati inde nocivi effectus, ortaeque cauſſae permanentis invenies in plurimis continui ſolutionibus, in inquinata a putrida primis viis olim inhaerente materia maſſa humorum, et proh dolor! in plurimis omnino aegritudinibus. Eſt enim animadvertendum, nobis rem quam ſaeppiſſime eſſe cum cauſſis aegritudinum permanentibus, multo rarius cum aliis. In auxilium enim vocati editos iamiam a remotioribus cauſſis nocivos effectus invenimus. Definitionem vero permanentis cauſſae vide in §. 5. ſine. Quae cum ita ſeſe habeant in aegritudine, non ita arctiſſimo, quo in priori caſu, vinculo ſingulas cauſſas nexas habebis, id quod ipſam ſanationem nunc reddit multo certe difficiliorem. Quaeritur: qualis nunc nobis ſit cauſſa therapeutica? Arduum eſt, ita reſpondere, vt ubique

que valeat responſio. Distinguendum iterum eſt hoc et illud. *Primum* hoc eſto: ſi vna modo adefſt permanens cauſſa, haec tibi ſit therapeutica, ſi plures, omnes erunt therapeuticae. Ne multa, primo loco nunc inhaerendum erit iſſis permanentibus cauſſis, quarum quidem remotione nititur aegrotantis ſalus. *Deinde* vero, cum impedimenta alia adſunt, huic remotioni adverſa, auferas haec, eaque ſi placet nomine cauſſarum therapeuticarum inſignias. *Tum* vero multa in determinanda cauſſa therapeutica et in hoc caſu 2do valere quae in primo audiſti, ſi modo ab iis diſceſſeris, quae de feliciter tollendis remotiſſimis praeternaturalibus dixi, facile perſpicias. Vt vnum attingam, urgente periculo, cauſſa permanente vel plane non, vel iuſto tempore haud ſanabili, quid eſt quod non fugias ad removendam proximam, ſi quidem haec ſanationem admittat? Orta igitur quacunque *cauſſa permanente*

1) hanc ipſam tollere ſtudeas, *quod ſi fieri poteſt, haec ipſa erit therapeutica*. Scias vero, ali nocivos illos effectus atque feveri ſeminiis ipſis morborum naturalibus, effectus puto a cauſſis olim agentibus remotis obortos; quae quidem ſemina, vt exactius
omni

omnia determinem, non produxerunt illos effectus neque nunc tam *agendo* quam potius *non agendo* nocent, ne multa, pertinere haec naturalia seminia ad rationes potius quam ad causas aegritudinis, statuere debes. Iam igitur,

2) *ipsa permanente causa non sanabili, si salva vita fieri potest, neque maius inde oritur malum, ipsa naturalia seminia tollas, eaque, ut placet, causas aegritudinis therapeuticas habeas. Vides, ut hoc incidenter moneam, & pluries videbis, quoties nobis ad remotiores causas refugiendum sit.*

3) Eorum, quae impedimento esse possunt, quo minus ipsas permanentes causas auferre queas, mentionem iam feci, *eaque nunc sistunt therapeuticas.*

4) alia adhuc, si haec omnia minus valent, ingredienda est via, qua vel remotionem permanentis causae impetrabis vel nocivum hunc iam determinatum aegritudinis effectum ita coerceris, ut in nocendo certe pergere nequeat. Viam nempe ars ingreditur illi ex adverso respondentem, quam causae, quae olim agentes aegritudinem effecere, ingressae sunt; ac tali quidem ratione ars edit effectus salutare, ipsis a causis morbificis productis oppositas. Iniurias corpori illa,

illatas ars tollit. Hoc modo reunire studeas unitatem solutam, ortam iam sanguinis resolutionem a putrida primis viis inhaerent^f materia antisepticis etc. corrigis, et sic porro. Erit tibi in hoc casu vel *permanens ipsa*, causa therapeutica, vel sistent hanc omnia alia, *quaecunque tibi in ingredienda illa quam laudavimus via impedimento esse possunt*, quorum in numero iterum remotissimas saepe causas habebis.

5) Vt vero unam adhuc legem adiicere liceat, cui praesentibus causis permanentibus, therapeutica causa adstricta est, animadvertenda quaedam de illa causarum differentia supersunt. Remotiores nempe, ut saepius iam dixi, causae noxios suos edidere effectus, quibus quidem certo respectu propriam quasi nocendi vim ita communicarunt, ut nunc evanescere queant, effectus vero quos reliquerunt, aegritudinem non dicam producere aut causari, sed fovere pergant. Fundatae quodammodo sunt permanentes causae in feminiis morbi naturalibus, ideoque vel harum remotione vel per se tolli possunt. Erit, ni fallor, quaecunque aegritudinis permanens causa verus morbus. Vindicat enim sibi internam corporis humani conditionem

qua

qua functiones laeduntur; morbosam mutationem sistit partium vel fluidarum vel solidarum, per se nunc existentem, aut in ipsis naturalibus seminis fundatam. Iam vero notandum est, vel in *ea ipsa causarum serie, qua permanentes causae intercedunt, remotiores tamen causas,* a quibus permanentes ortae sunt, *therapeuticis esse posse.* Eo nempe respectu hoc valet, quod quidem harum remotione minime tollitur per se aegritudo (tunc enim non aedescent permanentes causae) sed minui, leniri, fitti inde poterit malum, quo quidem non raro optimum finem contineri constat, quem obtinere potes. Observanda autem est, ut hoc clarius intelligi possit, permanentium causarum differentia. Causae nempe remotiores morbificae quae permanentes effecere, duplicem ad has habent rationem. *Vel scilicet plane non* amplius agent in aegritudinem absentes sunt, (gladius e. g. qui solvit unitatem) *vel praesentes* quidem adhuc sunt, *non vero ex toto* amplius, vt olim, aegritudinem causantur, quod quidem haec nunc *ex parte* dependet a permanentibus causis, quas producere remotiores. Hoc itaque in casu lex valet: *Permanens causa et ipsae adhuc ex parte agentes remotissimae aegri-*

aegritudinis causae, compositam tibi sistunt therapeuticam causam (v. §. 13.) Hae enim, quamvis quidem permanentes causas non plane sustineant, augere tamen illas poterunt, ideoque sui remotionem a medico practico postulant. Hinc igitur haec permanentis causae differentia. Vel *permanens* (stricte sic dicta) erit, cuius causae morbificae, a quibus profecta est, plane non amplius in aegritudinem agunt, vel *ex parte permanens*, siquidem ex parte modo a remotioribus istis causis dependet, illis augetur etc.

III. *Si plures adsunt caussarum series*, de singulis idem valet, quod n. I. et n. II. monuimus. Erunt autem in hoc casu *plures* semper caussae therapeuticae. Sunt quasi a diversis locis profectae et coniunctis viribus nunc ipsam procreant aegritudinem.

§. 9.

Comparata igitur therapeutica caussarum determinatione cum illa qua vel proximae vocantur vel remotae, omnibus bene perpensis, statuendum erit hoc. Nulla praesente permanente caussa, *therapeutica* erit remotissima praeternaturalis nunc adhuc agens citius caussa proxima, mox

mo-

6

mortem illatura, sanabilis aegritudinis causa. Praesente autem permanente causa, haec erit therapeutica vel sistit hanc alia quaecunque villo modo huius remotioni adversa sunt. Quid quod, si causarum notionem strictiori sensu admittere velis, ut eas, quae amplius non agunt ex classe causarum proscribas, ne quidem hac distinctione opus esset, ac illud primum nostrum assertum ubique valeret. Fac enim adesse permanentem causam, aliarum quae olim egerunt causarum quid est quod adhuc mentionem facias? Illam enim ipsam permanentem causam aut quaecunque ipsi removendae obstant iure meritoque *remotissimas quae nunc supersunt* causas vocabis. En itaque generalis, quae primo semper loco valebit in sanando regula: *Remotissima praeternaturalis, adhuc agens, citius causa proxima, mortem minante, sanabilis aegritudinis causa, therapeutica esto!* Iusta huius regulae et explicatio et limitatio patet ex praecedentibus ut et ex iis, quae sequuntur.

§. 10.

Malle me dixi (§. 5.) causas therapeuticas, *aegritudinis* quam *morbi* causas habere. Liceat vero te hic

mo-

monere, ne hoc neque alia de modo quo illas causas concipiendas esse statuo dicta, tanquam subtiliora neque omni omnino respectu verissima statim reiicias. Bene enim rerum humanarum naturam perspicies id mihi certe dabis, rarissime, quid quod nunquam nostras cogitationes obiectis quoad omnes omnino determinationes exactissime respondere. Cum explicationi phaenomeni in physicis aut cuiuscunque veritatis studes, quid quaeso facis? Nonne principia, aut phaenomena, quorum nunc obscura tibi idea est, ad ea redacere studes quae minus obscura, quae clariora sunt? aut potius rem omnem explicando exhaurire tibi videris? Verum est illud, ac decet Philosophum quaerere, qua ratione res ita cogitare queamus, ut maximus inde nobis usus redundet, minime vero strenui philosophi partes agere, et, an omni omnino respectu idea de re quadam concepta huic ipsi respondeat, anxie meditari. Absit maxime in medicina vana iactatio, rerum essentiam penitus nos perspexisse, ac eas potius de statu morbofo ideas concipiendas esse sancta lege nos accingamus, quae in promovenda aegrotantium salute ducere nos valent. Redeamus ad rem. Notissimum est, urgere nonnunquam in aegritudine quae-

C

dam

dam symptomata, citius sui quam morbi remotionem postulantia. Alio vero in casu ipse morbus tollendus est qui quidem non raro permanentis causae munere fungitur. Tertio denique in casu veram morbi causam removebis. Huic accedit quod in auxilium vocatus totum morbosum statum considerans plurimas factas mutationes offendis, quarum quaedam veri sunt morbi iique saepe plures, aliae symptomata, aliae verae morbi causae. Cupis vero hominem a tota aegritudine liberare, respicis ideo ad causas therapeuticas, quae cum positae sint mox in vero morbo mox in eius causis mox in symptomatibus, quid quaeso esset, quod ut morbi non aegritudinis causas spectares? Errares; falsa enim haec tibi esset cogitatio, in removenda aegritudine semper ad causas morbi stricte sic dictas tollendas respiciendum esse, nec in vlla alia re auferenda prudentis medici finem contineri. Quod quidem si ut nimis subtiliter enunciatum audire nolis, suadeo tibi; ut, in *quaerenda causa therapeutica*, morbi quasi obliviscaris ad aegritudinem totam respiciens. Habes ita sine dubio utiliore de causa therapeutica notionem. Quod si enim et a stricte sic dictis *morbi causis* plane discesseris, multa tamen

super

superfunt, quae ad totum aegroti status ambium suum conferunt, sui que remotionem postulant. Erit etiam hoc tenendum, e re esse, vt, cum de causis aegritudinis therapeuticis loquimur, non solum ad praesentem sed etiam ad praeteritum et ad futurum morbosum statum nonnunquam respiciamus.

§. II.

Si in causarum serie quaedam invenitur, quam hucusque laudatae vel aliae de eruendis therapeuticis causis quaecunque regulae therapeuticam esse ponunt: nunc triplici modo felicem medici actionem admittere potest. Vel scilicet tolli ipsa potest, vel coerceri, minui, vel denique (quod in permanente causa accidere solet) immediatam in sese actionem quidem non admittit, mediatam forsitan non respuit (v. §. 8. n. 4.) qua noxii eius effectus tollantur, praecaveantur. Opponitur quasi resistentia. Damnum enatum compensationem concedit et correctionem. Quae quidem triplex salutaris eius qui medicinam facit in causam morbificam actio, nisi ita sese haberet: multo rarius quam enunciamus quaecunque quidem causa, imprimis vero

illa proxima, therapeutica esse posset. In febre intermittente orta solo terrore aliove animi pathemate Corticis Peruviani vsu nervorum mutationem moliris, illi adversam, quam quidem proxima caussa, quae in hoc casu et permanens est, in nervis sibi vindicat. In repositione herniae eius contrarium moliris, quod morbificae factae mutationis causae effecerunt, et sic porro. Valeant haec in quocunque casu, quo hanc vel illam causam therapeutica esse dixi, ne repetitio fiat et superflua et taediosa.

§. 12.

Multa sunt, quae ex hucusque instituta meditatione deduci et explicari possunt, quibus et dicta confirmari, et alia ad morborum sanationem spectantia illustrari videbis.

I. Caussa therapeutica ita facillime ac certissime eruitur (aliis verbis, ita facillime aegritudo tollitur) ut maxime valent sequentes vel omnes vel plures conditiones; et contra, eo difficilior evadit aegritudinis remotio, quo magis illa a sequentibus abhorret conditionibus, a.) Simplex

lex, vna adest caussarum series, b.) Nunc adhuc ex toto agunt caussae; permanens nulla oborta est. c.) Remotissimae praeternaturales caussae externae sunt; facile tolluntur; impedimenta nulla. d.) Causa proxima, antequam letalem causatur aegritudinem, vel remotiorum caussarum vel sui ipsius sanationem concedit. e.) Causa proxima permanens non est. f.) Ceterae quae ad therapeuticas causas determinandas faciunt conditiones (de quibus infra) locum non habent, vel non obstant. Quae quidem omnes conditiones ubi valent, sanatio facillima, ubi plures desunt difficilior, ubi vel omnes, difficillima, ubi omnes, nulla est medela. Possè ex his singulis multas constitui regulas, facile perspicitur, quarum vero enumerationi non minus superfedeo, quam taedio. fac rei multis exemplis illustrationi. Brevissime vero quaedam attingere lubet, quae et ex alio quam illustrationis respectu digniora videntur, quorum fiat mentio. Habes non ita raro exemplum caussae proximae permanentis. Febris intermittens, quamvis a materiali causa *) profecta sit, diu-

C 3

que

*) Materialis vero caussae nomen eo sensu a me accipi scias, ut, minime formali illam opponens, quamcunque morbosam nocentem materiam, fordes v. g. collectas in primis viis, ea intelligi velim.

que ex ea hauserit quasi alimentum, cum longo tempore hominem infestat, eam tandem induit naturam, ut, vel ipsa nunc profligata causa materiali, minime tamen ipsa febris cedat. Quare? quod proxima febris causa permanens facta est. Agebant causae remotiores, proxima in his plenarie erat fundata; longius vero agentes perniciosos eos in corpore humano procrearunt effectus, qui nunc ipsi aegritudinis causarum munere fungentes illam fovere pergunt, quamvis mutatis vel absentibus causis, quae aderant, remotioribus. En ecce! Citius etiam haec nociva remotiorum causarum sequela contingere poterit, si quidem non longe sed gravissime statim comparentes egerint. Ita res se habere potest, orta febre intermittente ex animi gravi pathemate. Haec vero oborta conditione, nonne sanationem ut dixi difficiliorem invenies? Accidit quidem in hoc peculiari quod casu primum in mentem venit exemplo, quod divino illo remedio, Cortice nempe Peruviano, vel ipsam permanentem causam proximam tollere, in tua plerumque sit potestate; quid vero, si eiusmodi cares remedio in casu quoad cetera laudato simillimo? Eadem nempe ex ratione epilepsiam a vermibus ortam, si per longius temporis spatium miserum

ferum

ferum aegrum tentaverit, non semper anthelminticis sanabis, quem quidem finem in principio morbi impetrare forte datum fuisset. Nunc enim superstes est causa proxima permanens reddita, sui que ipsius potest, eamque certe non facilem, remotionem. Idem omnino valet, si gravissimo ac violento quasi modo quamvis non longo tempore vim suam exercere potuerint causae remotiores. Evanuit e. g. animi pathema, ut causa epilepsiae remotior; ad hanc tollendam quis cogitaret? violenta vero ratione permanentem reliquit causam; & medela sine dubio difficillima.

§. 13.

II. Facile inde perspicias, quid sit, quod morbi quidam, uti habituales etc. aegre sanationem admittere soleant? Ob determinatam vel unam vel plures causas permanentes. Eadem est ratio, cum morbum symptomaticum in prothopaticum degenerare vides. Fac, brachii paralyin ex colica saturnina ortam esse, nunc vero, ut fieri nonnunquam solet, noxiam intestinis materiem eliminari, paralyis illa a morbo quidem magis composito profecta est, hinc morbi symptomatici nomine digna omnino esset, nisi

nunc evanisset ille morbus, adeoque paralysis, quae symptomaticum antea morbum constituit, nunc prothopatici induisset naturam. Habes in hoc et in alio quocunque symptomatici in prothopaticum mutati exemplo, permanentes aegritudinis causas, a quibus quidem practicum tuum negotium semper difficilius reddi observabis. Caveat igitur ubi potest medicus, ne in prothopaticum transeat symptomaticus morbus. Quae vero de permanentibus causis, si, quae sit therapeutica causa, quaeras, statuenda esse supra monui, ea singula nunc ad morbos habituales prothopaticos etc. applicare poteris. Hinc etiam vel cuiuscunque morbi facilior in principio sanatio. Ob nullam enim determinatam permanentem causam, remotissimae praeternaturales causae (secundum illam generalem §. 9. regulam, quae ubicunque modo satisfacere illi potes aliis praeferenda est omnibus) feliciter removei queunt. Quid quod! verissima fuisse haec nostra de therapeutica causa asserta, ita maxime perspicies ut longissime in causis remotis progressus illam regulam extendis. Quid, quaeso, eo saepius negotio facilis, quo morbum vel in ipso ortu suffocare vel nondum praesentem avertere studes? Quae quidem faciens
 quas

quas tollis aegritudinis causas? Illas, inquam, quae vix aegritudinis causae sunt, aut si appellare ita placet, quod tamen eas ut futurae aegritudinis causas bene spectare potes, remotissimae sine omni omnino dubio erunt. Exempla innumera sunt. Hinc diaeteticæ summa utilitas. Ad remotissimas enim aegritudinis causas respicit. Quod et in ipsis morbis applicationem largitur, parte nempe sanitatis semper superstita, quam conservare oportet. Quo quidem id etiam quodammodo impetramus, ut vel in eo casu, quo non remotiores sed proximas causas mortem minantes therapeuticas esse oportere supra statui, dicere nobis nunc liceat, nos ad remotiores tamen in sanando causas respicere, quippe qui partis sanitatis superstitis curam habeamus. Vbi denique nihil omnino eruere vel tollere potes, quodcumque corpori inhærens huic noceat, ad remotissimas tamen res animum advertis, quae quidem nondum agunt in aegritudinem, admittæ vero illam augere possent. Ut vnum attingam, diaetae vitia avertis. Ne multa, remotiorum causarum in sanando dignitatem vel ubique invenies egregie confirmatam,

III. *Ipsius caussae therapeuticae differentiae quaedam* e dictis nunc patent, quibus et aliae accedunt, quas quidem constituere duae suadent rationes; prima, quod manant e dictis, vere existunt, ideoque notatu non indigna videntur; altera, quod brevitatis inde et claritas in dicendo obtinetur.

1) Accidit nonnunquam in aegritudine, ut medicum ad impetrandum optimum finem ad plures res easque simul et simili gradu vrgentes respicere oporteat, hoc est, sunt ipsi subinde plures caussae therapeuticae simul vrgentes. Aliis vero in casibus vel vna modo, vel, si forsan plures, haec tamen non pari ratione vrgent, sed vna post alteram, salvo optimo fine, sui concedit remotionem. Plures simul et pari omnino ratione vrgere posse therapeuticas, ex eo iam clare perspicitur, quod plures nonnunquam caussarum series locum habere diximus. (§. 7.) Accedit, quod in valde complicata aegritudine plures sic dictae permanentes caussae obvenire queant, quarum singula quaevis sanationem postulat. Habebis itaque *causam therapeuticaam vel compositam*

vel

vel *simplicem*; *hanc*, cum vel vna caussa vel si plures, hae tamen non vno eodemque tempore sui exigunt remotionem; hoc autem, vbi valet, *illam*, nempe *compositam*.

2) In vtroque casu iterum vel *vnam* habebis vel *plures*, quas numerare licebit *primam*, *secundam*, *tertiam* &c. Cum nempe simplices caussae therapeuticae non uno eodemque tempore ac iure sanationem postulent, una saltim magis altera vrgebit; illam igitur huius respectu primam, hanc secundam nominabis. Ita e. g. in biliosa aegritudine prima tibi caussa eaque simplex therapeutica esse poterit, *immobiles sordes*, secunda, *ipsae sordes mobiles praesentes*, quarum primam resolventibus etc. alteram evacuantibus sanabis. Simile quid locum habet in composita caussa therapeutica. Duae aut plures res simul quidem therapeuticae sunt, his vero iterum duae succedere possunt, illis prioribus sublatis, sanandae. Erit itaque et composita caussa therapeutica, nonnunquam *prima, secunda* etc. Quae vero sint *conditiones*, *quibus vel simplex vel composita* caussa therapeutica oboriatur, patere ex antecedentibus mihi videtur. Quaerere nempe tuum est,

an

an vna pluresve adfint cauffarum series? an permanens cauffa locum habeat nec ne? et sic porro. Quo autem nititur fundamento *numerus* cauffarum vel simplicium vel compositarum? Ita statuendum est. Si vna modo cauffarum series spectanda venit, earumque vna femper in altera existentiae suae rationem agnoscit, nulla itaque oborta est permanens cauffa, ideoque therapeuticam tuam cauffam secundum illam §. 7. regulam constituisti, neque igitur proximam prius cauffam tollere tuum fuit, (ubi duas fortasse haberes therapeuticas cauffas, primam proximam, alteram remotiorem v. §. 7.) tunc tibi vna eaque simplex erit therapeutica cauffa. Eadem fere ratione vna sed composita erit, siquidem plures cauffarum series adfunt, aut plures permanentes intercedunt cauffae, cetera vero omnia simili, ac in casu nunc modo laudato, ratione sese habent. Quae quidem si non valent conditiones, plures habebis. *Quae tandem prima, quae secunda sit etc.* ipsius aegritudinis eiusque cauffarum natura, periculi quod minantur gradus etc. doceant.

3) Vidisti ex antecedentibus varias esse cauffas, quas in sanando aggreditur, qui facit medicinam, Generales quasdam

quasdam constitutas legisti regulas. Vnam vero aliis, ceteris paribus, palmam præripere, vnam volo altera plus ad aegri salutem conferre facillimo ratiocinio eruitur. Quis est, qui non malit præternaturalia quam ipsa morborum naturalia feminia tollere? Qui tibi nunc dolentes nervi tantos edunt cruciatus, vt vel omnem sentiendi facultatem perdidisse malis, iidem quondam gratissimo voluptatis ac titillationis sensu animum tuum affecere, iterumque afficient, sublata doloris causa. Valent similia in casu simili. Ast vero dira poscit subinde necessitas, vel naturalia tollere feminia, vel alias quascunque aegritudinis causas, quarum remotio suis non destituta est miseris, atque molestis. Causis itaque therapeuticis, quas quae circumstant conditiones, eligere postulant, variam perfectionis gradum competere vides. Malum mox lenire mox tollere poteris, et quae tibi haec molienti obstant, mox graviora, mox minus graviora erunt, facilius sanabilia. Causa itaque terapeutica mox *perfecta*, mox *imperfecta*. Alia aliis perfectior. Ut maxima aegri salus cuiuscunque causae remotione; vtque facillima ac iucundissima ratione obtinetur, ita haec tibi causa maxime perfectissima erit terapeutica. Quaedam
ita

ita imperfectae sunt, hoc est, earum remotione tam exiguam aegri salutis partem conciliare potes, vt vel nullas adesce dicere tibi liceat. (§. 15.)

4) Eruis in casu obvio causfam quam therapeuticam esse nexus causfalis aliaque ad illam determinandam facientia suadent; obstant vero illius remotioni quaedam, quae nunc tuum est habere pro causfis therapeuticis, et hae quidem illarum respectu *subordinatae* erunt. Sordibus primarum viarum aegritudinem niti vides; sordes ideo sistent therapeuticam causfam. Evacuationem postulant, quam vero ob immobilitatem nondum admittunt. Haec itaque *fordium* immobilitas subordinata est causa therapeutica, quae quidem cum vel a spasms vel a materiei tenacitate, cruditate etc. dependeat, vel spasmi vel cruditas materiae iterum subordinatam causfam therapeuticam sistent. *Genericam*, igitur, *specialem* etc. constituere potes.

5) Hinc in eruenda in casu obvio causa therap. illam loquendi rationem saepe bene valere videbis, qua unam alia *magis therapeuticam* esse enuncias; id quod ex n. 3. et 4. patet.

6) Si

6) Si in valde complicata ægritudine, quod veram nexum causſalis naturam cognitam non habes, aliquam aggrederis cauſſam, eaque alias forte niti autumas, hæc quidem ſi in autumando erraveris, cauſſa non vera fuit therapeutica, quod non optimum quem potuiſſes finem impetraſti; erit autem vel *cauſſa therapeutica ex neceſſitate*, vel ſi nexum cauſſarum ſcire potuiſſes, *ex ignorantia*. Bene multa ſunt, remediorum nempe aptiſſimorum defectus, multa quæ fortuito contingunt etc. quæ te ad has *ex neceſſitate therapeuticas cauſſas* confugere cogunt. Eodem modo de *certa et incerta* cauſſa therapeutica ſermonem habere poteſ, cum dubius es, an removendo cauſſam *A* ſummam aegri ſalutem obtineas nec ne? Et ex his quidem plurima diſta ſint, ne in caſu obvio, ubi de cauſſa loquimur therapeutica, lo-gomachiae anſam præbeamus.

§. 15.

Enumerandi veniunt ſolemniores caſus, ubi maxime imperfectæ vel, ſi mavis, nullæ tibi cauſſæ ſunt thea-

pen-

peutica. Accidit hoc, 1) ubi citius causa proxima mortem
causatur quam quod sui remotionem concedat, 2) ubi ipsa
causa tolli nequit, quamvis non cito mortem inferat, 3) ubi
causam quandam therapeuticam nobis futuram esse, eamque,
igitur et per se sanationem non omnino respicere sentimus,
remediis vero ad obtinendam hunc finem satis aptis caremus.
4) ubi ipsa naturalia morborum semina salva vita ne ad tem-
pus quidem tolli possunt, 5) ubi pars sanitatis superstes
valde exigua est, ideoque vel earum rerum sublatio, quae,
quo minus hanc superstitem sanitatis partem omni quo possu-
mus modo conservare queamus impediunt, fructum mul-
tum conciliare non potest, 6) denique notatu dignissimus hic
mihi casus esse videtur quem etiam frequentissime accidere
credo. Adfunt nempe quidem causae per se sanabiles, quin
saepe saepius facile sanabiles, quarum sublatione vel sanitas
aegri nititur vel summum lenimen, quas vero pro dolor!
medicus cognitas non habet, vel, quod nexus causarum in
maxime complicata aegritudine expediri nequit, vel, quod
signis aut destitutæ sunt causae aut difficillime eruendis sese
pro-

produnt. Provocho ad quasdam iliacæ passionis causas quæ mortem inferre solent, tolli autem possent, si modo signis sese proderent sat manifestis, ut certa coniectura illas autumandi ac manu audaci impedimenta removendi data esset medico occasio. Provocho ad colicarum causas in herniis exiguis positas, provocho ad morbos larvatos venereos, et si cupis ad sexcentum alia.

§. 16.

Quæritur itaque in quacunque aegritudine 1) adestne causa therapeutica nec ne? 2) Si adest, an simplex aut composita? 3) si simplex, quænam est, et quot sunt causas? quæ prima quæ secunda? 4) si composita quæ causas primam quæ secundam sistunt compositam? Quibus legibus hæc quidem conditiones adstrictæ sint, supra explicavi.

§. 17.

In morbis *complicatis* et *compositis* *) eadem quidem quæ diximus generalia de therapeutica causa valent, speciatim

vero

*) Cum ambigua sit *complicati* et *compositi* morbi notio, quod vel hodierni medici eo sensu morbi *compositi* vocem adhibeant, quo solito more *complicatus* medicis venit, meum esse sentio, qualem ego hic sensum admittam, indicare. Siquidem plures presentes

D

morbi

et hæc. *In compositis morbis causam therapeuticam sistit vel communis eorum causa vel unus ex morbis, qui in compositione versantur. In complicatis autem morbis semper plures tibi erunt causæ therapeuticæ. Causæ nempe therapeuticæ cuiusvis singuli morbi, qui in complicatione est, sistunt tibi aegritudinis causam therapeuticam compositam.*

§. 18.

morbi neque a se invicem neque a communi causa dependeant, complicati dicuntur; quos vero ille nexus causalis intercedit, compositi audiunt. *Vnde vero hic quorundam recentiorum dissensus?* Hic habes meam hac de re coniecturam. Notissimum est, etiam simplici morbo nonnunquam compositum opponi. Simplex proprio sensu is esset, qui unum sibi partium C. H. vel fluidarum vel solidarum vitium vindicat, compositus qui plura. Alii vero, in primis chirurgi, alium sensum admittentes, postulant etiam, ut in composito morbo compositio fortuita sit, illum, ubi compositio ad aegritudinis essentiam necessaria est, ad simplicem morbum referentes. Vides itaque huic composito morbo plures res competere, quas nullus nexus causalis intercedit, quoniam compositio fortuita est, hanc igitur huius compositi morbi determinationem similem esse notioni nostri complicati; cui quidem id adhuc accedit, quod loco vocis: *compositi*, illam: *complicati* morbi sæpe chirurgi adhibeant (de fractura complicata etc. loquentes). Qui igitur superiori nostræ explicationi plane contrariam morbi complicati et compositi opponunt: ii in eo errasse videntur, quod illum compositum morbum, qui simplici subinde opponitur cum eo confundunt composito qui complicato ex adverso respondet. Qui quidem levis error quam facile accidere potuerit, rerum laudata similitudo satis superque probat.

§. 18.

In morbo *sanabili* causis therapeuticis locum quisque largietur; sunt vero eiusmodi causae in ipsa etiam *insanabili* aegritudine. Non enim semper est medici, sanare sed lenire morbos. In leniendo malo in prolonganda vita optimus saepe latet finis, cui satisfacere prudens quivis medicus quidni studeret? Quaecunque itaque huic scopo adversa causae aegritudinis therapeuticas spectabit.

§. 19.

Symptomatici morbi causa therapeutica vel ipse thopaticus morbus est, vel huius causa therapeutica. In *haereditario* maxima utilitas est illius regulae, qua ad remotiores causas praedisponentes respicere praecipimus, has sumere therapeuticas, et sollicite occasionales quascunque evitare; qua quidem ratione avertere poteris, ne penitus in morbum erumpat haereditaria illa dispositio. Saepe enim causa mere praedisponens in liberos transit. *Acutorum morborum* causae therapeuticae numero longe superantur ab iis, quae in *chronicis* locum habent. Magis vero his

D a

vrgent,

vrgent; plura et ab ipsa natura expectanda. (§. 4.) *Acutissimorum* causas therapeuticas non raro in proximis positas esse videbis, (§. 7.)

§. 20.

Causae vel *internae*, vel *externae* habentur, quarum illae internas sibi vindicant C. H. affectiones. Proxima et praedisponentes causae semper internae sunt. Quod quidem assertum si cum iis quae supra monui comparaveris, causas therapeuticas rarius in genere internas quam externas esse videbis. Et certe gratulari tibi poteris, cum therapeuticae externae sunt, quae quidem, nisi subitanea ac violenta quasi ratione egerint, neque adeo permanentem forte causam procreaverint, facilius aliis sanationem admittunt. Causae *violenter*, nullo praesente necessario praeternaturali seminio, occasionales causas tibi sistunt, evidentio rem morbum producentes. Quae cum adsint, semper habebis permanentem causam ideoque de therapeuticeis causis valebunt, quae in casu permanentis causae statuenda esse probavi. Mira vero certe ratione ipsa natura tibi hic occurrere auxiliumque ferre solet.

§. 21.

Res ipsae sic dictae non naturales ad causas therapeuticas aegritudinis pertinere subinde videntur. Quod quidem non solum in desperato casu valere statuas, vbi iusto vitae regimine, missis omnibus medicaminibus quorum salutari actioni nullam amplius fidem habemus, aegritudinem temperare aegrumque quantum fieri potest conservare studeamus; sed in alia fere qualicunque aegritudine. Quid quaeso in plurimis acutis morbis, si laudandam celeberrimorum medicorum simplicitatem sequeris, ad sanandum aegrum tibi opus est, quam pauca eaque simplicissima selecta medicamina propinare, et summam contra rerum non naturalium habere curam, hoc est, iustum vitae regimen morbi- quae naturae accomodatam praecipere. Quod enim in hoc morborum genere ipsa natura saluberrima conamina moliri solet, causas therapeuticas sistent omnia impedimenta istis adversa, quorsum, loco omnium, id pertinere mihi credas, vt de rebus non naturalibus sollicitus sis, quarum prudenti applicatione directione temperatione summa saepissime nititur aegrotantis salus.

Inter omnia vero quae ad determinandam causam aegritudinis therapeuticam in casu obvio facere possunt, *exacta nexus causalis cognitio* maximas omnino laudes meretur. Qui quidem quam diversa ratione in variis aegritudinibus sese habeat, dici non potest. Omnino expediri vel nequit. Concatenati sunt effectus cum causis mirifico modo; morbi cum morbis, causae cum causis, symptomata cum symptomatibus coniunctionem ineunt; qui effectus erant, causae evadunt; et ipsi causas alunt; oritur circulus ut ita dicam causarum, quas mutua neclunt vincula; ipsa naturalia seminia praeternaturalibus olim adversa, his repugnantia, resistentia, nunc illa ipsa promonent, augent, in propriam perniciem ruunt; morbo morbus additur; vnam forte causam natura vincit, non ita reliquas, et medicum fallit; causae, ante decem annos enatae, in corpore quasi hoc longo tempore sepultae, evigilant, calamitosos effectus sternunt, quorum causae diu enatae omni suspitione immunes intactae a medico relinquuntur, saevire impune pergunt; est vna; sunt plures causarum series, quaedam ex vna serie in alias alius ferici causas

caussas agere valent; inuenies quasi *caussas a latere*; multae in tenebris repunt, suas sternunt calamitates, sensus fugiunt; aliae sensibus patent sed forte minoris momenti sunt, maioris habentur; symptomata in varia aegritudine eandem non raro prae se ferunt formam externam, caussas varias agnoscunt; aliae contra variam speciem prae se ferunt, neque minus tamen ab iisdem caussis sanandis proficiscuntur; hinc ipsa symptomata vt signa caussarum medicum fallunt; idem in aliis signis non raro accidit; in ipso morbi progressu mutantur multa; evanescent caussae, aliae succedunt in locum, sanatio his congrua quod prioribus non profuit falso reiicitur; quae praedisponens fuit caussa, occasionalis evadit; quae non permanens fuit, nunc permanens est; naturae ipsius conamina, vitae regimen, medicina aegro facta statum morbosum alterant; quae temere accidunt cum aegritudine ipsa nexa videntur, nec sunt; caussae quae intercedunt vel ex parte vel stricte sic dictae permanentes negliguntur, vt denique alia permulta mittam, de quibus supra sermonem habui. Quae cum ita sint, neminem fore puto, cui, quod perfecta caussarum nexus cognitione rarissime medicus gaudere queat, res videatur aut dubia, aut multa

admiratione digna. Haec vero hoc loco adijcienda animadvertio. Clara quidem causae therapeuticae cognitione destitutis nobis nonnunquam tamen rei conceditur cognitio, qua in sanando ducimur. Fugere te potest id ipsum, quid sit, cuius remotionem moliaris, et quo omnis quasi nititur aegritudo, habes vero concursum signorum cuiusdam aegritudinis, symptomata varia etc. quem iam semel aut saepius observasti et qua praesente certa quaedam medicamina summa cum utilitate propinasti, ideoque causas therapeuticas te removisse, iure concludis, quamvis tibi haud cognitas. Quem vero statum morbosum cum iterum adesse vides, quid est, quod eadem remedia saepius cum euphoria data iterum propinare dubites? Premi in hoc casu bonam tuam spem hac illave difficultate, non nego. Difficile saepe est diiudicare, an idem omnino qui olim adfuit status nunc praesto sit? Eruas itaque ad determinandas in casu obvio causas therap. quantum fieri potest, aegritudinis causarum nexum. Non vero omnibus omnino numeris absoluta earum cognitione tibi opus erit, dummodo praecipuas cognitas habeas, et qui eas intercedat nexus bene distinguas. Quae faciant ad eruendum causarum nexum, multa sunt, quae
suadere

suadere possem; sufficiant haec. Praeteritum non minus quam praesentem statum aegrotantis investiges; omnem aegritudinis decursum audias; praecipue vero ad eas causarum determinationes respicias, quas ad determinandas therapeuticas causas facere diximus. Investigabis ergo, an vna aut plures causarum quae adhuc agunt, series? an morbosae abortae mutationes in prioribus adhuc praesentibus vereque agentibus causis rationem suam agnoscant? an permanentes causae adsint, certe ex parte etc. (§. 10.)

§. 23.

Alia autem multa supersunt, quae iudicium tuum in exploranda hac vel illa causa therapeutica dirigere valent. Res nititur saepe *ipsa aegrotantis voluntate*; tua qua gaudes *experientia medica atque eruditione*; *signis causarum*; *facili denique vel difficili responsione ad has quaestiones*: an tuto removeri *A* possit? (quod si posset, causam susteret therapeutica,) an eo remoto status aegri nunc praesente vere perfectior oriatur, nec ne? quænam ex causis *A* et *B* citius tolli queat? (siquidem duæ adesent, quoad ceteras determinationes sibi pares,) cuius, ceteris paribus,

agro *iucundior* aut *minus molesta* sit remotio? etc. Arduas sæpe esse has quæstiones facile intelligitur. Revocare in animum liceat morbos sic dictos salutare; ulcera vetusta etc: Quæ hoc loco medici præcipiunt, ea te certe docebunt, varia hic concurrere, quæ, an hæc an illa ut therapeutica causâ tibi eligenda sit, longe diuque hæsitantem faciunt. Si vero ab his omnibus discesseris, alia adhuc superesse non negaverim quæ in rite determinandis aegritudinum causis therapeuticis non minoris faciendâ sunt. Plures forsan tibi cogniti erant vel certe nostra pericula legenti in mentem venerunt fontes, ex quibus haurire queas therapeuticæ causæ determinationem, quos quidem si habes, tibi gratulor, me vero de iis non dubitasse scito,

§. 24.

Ut itaque fere omnes, *quibus nititur causâ therapeutica* amplectar *conditiones*, singulas enumerabo, quarum uberior explicatio patet ex antecedentibus.

1) Agitur vel de conservatione vitæ vel de promovenda vitæ quadam perfectione,

2) Ac-

2) Aegritudinis causae vel adhuc agunt vel non. 3) Salutare medici actionem vel admittunt, vel non.
 4) Propiores mortem minantes sanationem admittunt, vel respuunt. 5) Noxii determinati effectus remotioni, impedimenta vel obstant vel non. 6) Salva vita naturalia femina removeri possunt, vel non. 7) Est vel una, vel sunt plures causarum series. 8) Naturae conamina salutaria in simili aegritudine iam observata sunt, vel non observata. 9) remediis ad removendam causam *A* aptis vel gaudet vel caret medicina 10) propiores causae vel mox mortem inferunt, vel non, et remotiores auferendi vel conceditur tempus vel non. 11) Remotissimam praeternaturalem, therapeuticam facere quaedam vel impediunt vel non; vel remotioni quaedam adversa sunt vel non. 12) vel unum vel plura sui remotionem postulant; vel urgent simul vel non. 13) nexum causarum vel cognitum habes vel non. 14) signa ipsius causae vel habes vel non. 15) Tutius citius, iucundius *A* tolli potest quam *C*. Patet hoc vel non. 16) Ipsa tua eruditio; aegri voluntas, nexus causalis cognitio varia; etc. 17) Facta iam in simili aegritudine medicina. Vera vel falsa conclusio de praesenti aegritudine

dine, illi vere simili. Haec sunt praecipua. Alia vel iam hisce continentur, vel remotiora nimis ad determinanda in causam therapeuticam facientia spectari possunt.

§. 25.

*Observemus nunc ipsam naturam, morbos tollentem; eamque quasi regulas de quibus dixi sequi, hinc dicta egregie confirmari videbis; aut, ut verius loquar, viam, quam vel ipsa natura vel medicus ad sanandum morbum ingreditur variam, non omnino male me designasse videbis; non enim naturam aut medicum nostras regulas sequi volo, sed ex huius vel illius sanantis agendi ratione legitime ratiocinando et rite observando leges deducere cuperem. En itaque! nonne ipsa natura, qua dixi ratione, mox hanc mox illam causam, therapeuticam sibi sumit? ita, ut legibus nostris sese adstringere videatur? Et naturam primo loco videbis maxime semper ad remotissimas tanquam therapeuticas causas spectare. Sanare vult aut certe tollere morbum. Morbi perseverantes quodammodo exceptionem fed raram causantur. Lex vero illa, *remotissimas tolle aegritudinis**

tudinis causas, quam certissima sit ad obtinendum hunc finem, tantum abest ut nesciat natura, ut illa potius, cum omnia frustra tentavit, omnes fere aegritudinis causas oppugnavit, neque in eatenus obsequenda illa lege, quatenus vita salva fieri potest, ullam salutem superesse videt, nunc, ut alteram certe finis partem obtineat, missa salvæ vitæ conditione, quam strictissime illi legi satisfaciat, ipsa omnia naturalia feminia tollat, et arma quasi in se ipsam torquens sese destruat. Dedit se ipsam praecipitem, sed sustulit morbum. Ubicunque vero potest, neque impedimenta haud superanda adversa sunt, ibi benigna ratione ita illi legi satisfacere studet, ut non solum non destruantur omnia morbi naturalia feminia, sed ipsa etiam restituatur sanitas; ne multa, ea omnino ratione versus aegritudinis causas motus salutare dirigere solet, qua therapeuticas causas eruendas et removendas esse in antecedentibus enarravi. Tollit nonnunquam naturalia morborum feminia, et in eo quidem se plus arte valere observare mihi videor. Illa enim permulta non raro, quid dicam multa, omnia fere nonnunquam feminia ad tempus tollit, quod quidem vix impune imitari posset audacissima medicina. An ad sistendam hæ-

mor-

morrhagiam quidquam efficacius ipsa lipothymia quam natura caussatur? Hac vero excitata tollit natura sanguinis fluiditatem in loco haemorrhagiae, ideoque feminium morbi naturale; neque rarissime eo ipso simul praeternaturalem causam aufert, cum sanguinis grumi, lipothymiae tempore formati, unitatem solutam, nisi gravior sit, reunire quodammodo valeant. Simili ratione summas hominum sensationes, dolores etc: benigna excipere solet lipothymia, ad tempus certe hominem a statu nervorum nimis intenso, animi pathematis sequela, cuius longius perdurantis valde noxii forent effectus, atque simul ab omni dolore liberatura. Haec vero molliens natura feminia naturalia ut therapeuticas causas habet. Quid? quod, destruit subinde omnino partis cuiusdam omnia naturalia feminia, et vicinas non affectas partes tutas, sanas relinquit. Omni certe admiratione digna est benevola naturae adivitas, quam in gangraena sicca, cum partem affectam a sanis vicinis separare studet, videre licet. Alio, in rariori tamen, casu proximam causam therapeutica habet natura. Laudavi iam supra exemplum paroxysmi epileptici. Plerumque vero causas remotiores praeternaturales therapeuticas sibi sumit.

Innumera omnino sunt exempla. Vomitu, diarrhoea, sudore, haemorrhagia, ulceribus, abscessu, materiam peccantem excernit, alias loco minus nobili deponit, et sic porro. Quid enim multa verba hac de re longe certissima facerem? Ad salutare morbos et ad ipsa critica naturae omnia conanima te relego, quibus bene perpensis optime dicta nostra probari senties. Quin ipsius naturae a summo Numine facta omnis constitutio id mihi suadere videtur, quod isti praecipue legi adstricta sit, qua, ut remotissimas aegritudinis causas praeternaturales vividissime oppugnet, cogitur. Has enim vividissime sentit, ab his sese liberare praestat. Ortis vero propioribus permanentibus causis, neque feliciter mox superata remotiori praeternaturali causa, nunc vires naturae saepe fractae, nunc vincendo malo impares, eique vix amplius destinatae esse videntur. Neque hanc legem modo in morbo sed in ipso etiam sano statu mihi observare videor. Valet nempe, hoc volo, in aegritudine: praestare in genere, remotissimas praeternaturales causas sanare; hinc summa naturae sensilitas in isto causarum genere; hinc illa et medico et naturae praescripta lex est. (§ 9) Valet vero et simile quid in sanitate; certius

tius enim sanitatem servabis, si remotiores praecipue res avertis, quae turbare valetudinem possent, quam si de proximis sanitatis causis bene conservandis anxie meditari velles. Praestat ad conservandam tuam sanitatem, patinam solanis multis, aliisque noxiis cibis refertam, quos devorare iam in animo erat, seponere, quam de fluidi tui nervei conservanda elasticitate cogitare. Et illam quidem legem in sano statu, ipsius naturae constitutio iterum mihi suadet. Aversatur illa maxime quae remotissima ratione sanationem turbant, de propioribus sanitatis causis conservandis parum quasi sollicita. Omnes ideo, ut ita dicam, corporis humani primae viae, quas peccantes materiae, tanquam remotiores aegritudinis futurae causae, aliave noxia ingredi possent, sub initio statim maiori sensilitate praeditae esse videntur. Ventriculus motum suum quasi invertit, vomitum ciet, ne progrediatur causa aegritudinis remotior. Lingua praesto est, iudicium fert de noxia qualitate ingerendorum, cui quidem ob alimentorum necessitatem, et maximam hoc prae ceteris loco frequentiam ingredientis ac descendens aegritudinis causae remotioris, addidit natura et nasum, et oculos, atque vicino loco constituit, ut, in

feren-

ferendo de alimentorum qualitate iudicio, auxilium ferre queant. Arteria aspera quam sensilissima in superiori eius parte? Oculos palpebrarum frequens ille nititans motus a remotis multis externis caussis, quae illos laedere possent, tuetur. Et sic porro multa alia idem probant exempla. Est vero et subinde vis naturae, ipsas iam ortas permanentes causas feliciter oppugnandi, iisque subortis, eas sibi quoque therapeuticas sumere, et in hoc quidem negotio iterum plus arte se nonnunquam valere, observabis. Non rarissime tamen nunc vel non satis agit vel mox ipsa naturalia femina tollit. Hinc nullibi magis medici auxilium postulat naturam, alias sibi non raro sola sufficiens, quam quidem istis praesentibus quae circumstant conditionibus. Limitationes, exceptiones, quas de communi illa regula § 9 etc. annotavimus, omniaque alia, quae ad determinandam causam therap. facere diximus, mutatis mutandis et a natura observari ac perfici, facilis comparatio te docebit, cui, nimis longae, superfedeo. Hoc unum addere liceat. Absolvit saepius natura alteram functionis partem, si modo primam absolvendo arte sapienter ipsi occurras. Mutuum nempe auxilium et natura et medicus petit. Saepe neuter ab altero relictus quid valet. Multis

E

prae-

praesentibus caussis therapeuticis pergit egregie natura in sanando, cuius initium fecerit medicus. Quod dixi, id imprimis tenendum est, ac bene observandum, praesente *caussa ex parte permanente*. Habes enim hoc loco remotiores quasdam adhuc quodammodo agentes superstites causas, quae cum illa ex parte permanente causa compositam tibi sistunt causam therapeuticam. Iam si tollis remotiores causas, ne stricte sic dicta oboriatur permanens causa, alteram sanationis partem non raro ipsa natura suscipiens tuum faciliat practicum negotium.

§. 26.

Hic habes generalem caussarum therap. determinationem, quam ex legitime instituta comparatione huius cum aliis caussarum differentiis aliisque quae ad restituendam sanitatem faciunt conditionibus, deducere, periculum feci. Sequeretur nunc specialis, qua quidem ipsas aegritudinum causas therapeuticas evolvere studeamus. In ea enim sum opinione ut ea *ipsa eruere nos posse* statuam, *quamvis multis, plurimis tamen superandis, difficultatibus rem omnino premi concedam, quae sint, quae in sanando therapeutic*

tica

ticarum caussarum munere funguntur. Nimis longa vero hac de re nostra foret oratio; plurima itaque in aliud tempus differens, iterum generalia quaedam ut ita dicam circa hanc specialem caussarum therapeuticarum considerationem adiungere hoc loco sufficiat. Est certe longe alia quaestio: quid sit illud ipsam, quod in casu obvio oppugnandum sit in sanando? cui quidem eo non semper respondere poteris, quod generalem therapeuticae causssae determinationem, quam hucusque investigavi, cognitam habes.

§ 27.

Qua igitur ratione *in casu obvio* causas therapeuticas eruere nobis datum est? Duplici, *Primo* certe loco, quamvis non perfectam ubique ad hanc quaestionem responsionem abfolvere fatendum sit, *omnes enumeratae generales de causa therapeutica regulæ* investigandæ sunt. Investigatae te non rarissime ea ipsa docebunt, quæ sint sananda. Ne vero in eo quod fero consilio ullam silentio praeteriisse videar difficultatem, huic scopo non semper sufficere scias, *quasdam* investigare, sed omnes omnino considerandas esse

conditiones, quibus nititur caussa therapeutica. Primum igitur esset negotium, singulas consulere leges quas constituimus; si non in prima, in altera tamen, nisi in hac, in tertia forte salutem invenies. Moneo vero, ne in hoc negotio quidquam eorum negligas quae laudavi. Valeat autem praecipue haec admonitio de salutaribus naturae conaminibus (§ 4) *Secundo* vero loco, qui saepe solus sufficit, *ipsa caussarum therapeuticarum signa* ponenda sunt, vel misso generali ratiocinio vel hoc quasi in auxilium modo vocato. Cum enim inde ab innumeris fere annis observatae sint a medicis aegritudines, et quidam certe ad ea inprimis semper animadverterint, quarum remotionem sanitas aliusve quicumque perfectior aegrotantis status sequi solebat, quid est, quod mireris multas causas therapeuticas suis non destitutas esse signis? Sordium primarum viarum remotionem aegri salutem sequi, millenae observationes confirmarunt; hinc referendae sunt ad causas therapeuticas, suis vero signis sese produnt, et sic porro.

§. 28.

Signa vero caussarum therap. duplicis generis sunt, Quaedam ipsis *propria* sunt, ita nempe comparata, ut si haec

videas, ad ipsius caussae therapeuticae existentiam iusta valeat conclusio, neque unquam sine his signis oboriatur caussa therapeutica. Utinam nulla iis destituta esset! Sunt vero. Alia signa, quae quidem si exacte loqui cuperes vix signorum nomine digna haberes, eius conditionis sunt, ut mere in hoc vel illo casu ad causam certam quandam, conclusionem iustam concedant, cuius quidem naturae vel innumera causarum signa esse iure dolebis. Unam enim causam therapeutica vel mille aegritudines agnoscere observas, quae quidem omnes certo respectu ad illius signa referri possunt, non vero ad propria. Quot nonne morbi, quot aegritudines a retropulso exanthemate ortum trahunt? Exanthema retropulsum causam therapeuticae sistit. Quis vero ex illis aegritudinibus ad retropulsum exanthema per se concludere posset, nisi hoc propriis forte signis stipatum sit? Et tamen si ab ipsa, quam tradere tibi potest aegrotans, morbi historia discefferis, non alia propria huius therap. caussae signa invenies.

§. 29.

Ipsae caussae therapeuticae *non ita multae* sunt, ut suspicari fortasse posses, Quid? quod, sunt quaedam ex

his, quas in enumerandis omnibus caussis huius naturae silentio praeterire posses, quod nimis generales sunt, iisque subordinatas habent alias causas, quarum quidem in enumeratione mentionem forsan iam fecisti alio loco. Haec vero in hoc negotio quam mihi proposui lex non omnino temere constituta esse videtur, *vt nempe in enarrandis omnibus caussis therapeuticis earum, quae quidem generales sunt, et quarum subordinandae aliae alio loco iam positae inveniuntur, siquidem non in sensus cadunt et signis propriis destitutae sunt, nihilo minus tamen mentionem facias.*

Oritur hinc repetit^{ti} quaedam non gratissima, multo tamen rarius id contingere solet, quam apud alios, qui aegritudinum historias exposuere. Causarum itaque therapeuticarum exiguus numerus est. Idem valet igitur de varia methodo medendi. Quis quaeso et medicinam faceret, si tot medendi methodi locum haberent, quot enarrari solent aegritudines? Varia sunt, ex quibus perspicere rationes posses, quibus fiat, vt multo pauciores sint medendi methodi, quam ipsae aegritudines. Hae variae dicuntur ob formam variam externam, hanc in sanando negligis. Perspecta autem de caussis therap. doctrina omnia haec tibi erunt clariora. Vt

vnum

vnum moneam, facile vides, vnam eandemque causam therap. varias corporis partes afficere posse, hinc variam aegritudinis formam externam enasci, methodum vero medendi, nisi partis singularis constitutio mutationem exiguam postulet, vnam fore eandemque. Accedit certe, quod vna eademque sanandi methodus varias in corpore humano salutare mutationes proferre soleat, hinc hac mutatione huic, illa mutatione illi malo occurrat. Mitto alias rationes. Confer. GAUB. instit. pathol. §. 63. ZIMMERMANN von der Erfah. p. 125. SYDENHAM, Opp. Praef. Edit. Gen. p. 7. Edit. Lugd. p. 13.

§. 30.

Vt vero clarius pateat, quot diversissimae aegritudines ab iisdem causis therapeuticis natales petant, *) easque removendo sanari queant, nunc certe longissimam orationem instituere possem, cum ad libros conscribendos rerum multitudo sufficeret. Cum autem de re gravissima sermo sit,

E 4

non

*) Quod vero in medicina toties vnius eiusdemque causae diversi effectus occurrere nobis videantur, huius rationem in eo sapissime quaerendam esse scias, quod non totum effectum sed partem eius observemus, ideoque eundem effectum esse falso statuamus.

non possum tamen non, quin te moneam, vt in evolvendis libris pathologicis et therapeuticis, quoties in diversis aegritudinibus vna eademque caussa therapeutica occurrat, animadvertas. Quoties fordes primarum viarum caussam therapeutica tibi fore putas? in quam diversissimis aegritudinibus? En! innumerae sunt, nostro inprimis saeculo. Noli vero vt haec exacte perspicias ad eos tantummodo morbos cogitare, quae vt ita dicam luculenter prae se ferunt biliosam naturam sed etiam ad anomalos a quibusdam sic dictos morbos biliosos. *) Idem valet de omnibus aliis caussis therapeuticis. Ita diversae a quacunque caussa therapeutica aegritudines enascuntur, vt qui rerum naturam non novit vel iuraret, fieri plane non posse, vt, quae coeli instar a terra a se distare aegritudines videntur, vnam eandemque therapeut. caussam agnoscant. Provoco, vt vnum attingam, ad febres intermittentes-larvatas. Nolo autem plura verba hac de re facere, cum ad haec clarissime perspicienda ad singulas causs. therap. respicere, et, quam diversas aegritudines proferant, animo tuo pervolvere, sufficiat.

§. 31.

*) Cf. Cel. FINKER de morbis bilios. anomal.

§. 31.

Nunc itaque medico pratico facile ignosces, immo, ni fallor, ipsum laudabis; cum in casu obvio omnis differentiae inter aegritudinem & morbum, causas proximas et remotas et quae sunt reliqua, omnis externae aegritudinis formae *quasi* obliviscens ad causas therapeuticas praecipue animadverterit. Est in hac re quaedam laudanda simplicitas, quae si tibi non placet, et doctioris philosophi vices gerere malis, audias haec. Est philosophi, si rei utilis postulat applicatio, vel ad ea respicere, quae sensus fugiunt. Iam videas hominis omni medica cognitione destituti de aegritudine iudicium. Lecto affixus est aeger, querelas fundit. Vere aegrotat, inquit. Audiamus doctiorem. Respicit ad causas, videt e. g. tussim, morbumque ipsum inquirens, tussim morbum esse strenue negat, symptoma esse affirmans. Hinc mittit quasi tussim, ipsumque morbum, morbosam respirationi inservientium partium factam ab irritamento quodam mutationem esse enunciat. Quid vero! nonne hoc doctior esses, si ad causas therapeuticas, misso quasi ipso morbo, respicias? Huius enim consideratio ad

fanandum vtilior quam cuiuscunque alius aegritudinis partis; neque raro sensus fugit, et difficillime eruitur. Fac igitur oblivisci practicum medicum epilepsiae, ophtalmiae, febris continentis, continuae, tertianariae, tertianae, morbillorum, variolarum, scarlatinae, apoplexiae, pleuritidis, peripneumoniae, phrenitidis, rheumatismi, hypochondriae, melancholiae, tetani, astmaturum, catarrhi, tussis, haemoptifeos, hydropis, cardialgiae, colicae, lienteriae, passionis iliacaе, vertiginis, hecticae, etc. hunc vero miserum, ut a quibusdam illum appellari audio, practicum nosse causas therapeuticas, earumque signa, hunc certe praestantissimum medicum esse ego nunquam negabo. Quid, quod! quaero ex quocunque practico medico, qui tres modo annos medicinam multis aegrotantibus fecit, an coram lectis aegrotantium eorum memor sit, quae laudavi? an vnquam adhuc haec sit idearum series: hic habeo febrem variolosam continuam quotidianariam, et quidem variolas confluentes malignas etc. hic habeo hanc vel illam exanthematis speciem, hic epilepsiam, hic ophtalmiam, hic dispnoeam fanandam. Minime respondebit, haec si signa esse possunt, celerrimo intuitu digna habeo, inhaereo vero causis therapeuticeis

eorum-

eorumque signis, neque ad aegritudinis formam externam qua talem vnquam respicio.

§. 32.

Quae cum ita sint, quid est, quod feliciter haec ad aegritudinum systemata applicari posse dubitemus? Varia condita sunt, quorum vberiori disquisitioni supersedeo. *) Vt militum cohortes ordinarunt aegritudines, Quidquid externam similem formam habebat, id omne iuxta se posuerunt, vt fit in ordinandis militibus. Nomina excogitarunt ad distinguendam aegritudinem A ab aegritudine C, et cur hoc? quod aegritudini A minima quaedam externa differentia competit, quam in C non inuenies. Plurimi huiusmodi condiderunt systemata. Hoc certum est, complicasse scientiam nostram multos; sit nostri et sequentis aevi studium, expedire multa, et ad vtilem illam reducere simplicitatem in qua non solum compendium laboris et studii in tironum gratiam sed decus et ornamentum inuenire mihi videor.

§. 34.

*) Cfr. *Celeb. BALDINGER Animadvers.* in Nosol. systemata. Specim. IV.

Vt igitur multa quae non placent systemata mittam, eos certe optimam viam ingressos esse statuo, qui in constituendis aegritudinum generibus naturalem morborum affinitatem fundamentum omnis divisionis posuerunt. Huic fundamento certe partem hanc forteque illam quidam iam superstruxerunt. *Morbi vero naturaliter affines, qui sunt? Ii, inquam, quorum vel eadem vel similis est causarum therapeuticarum ratio?* Affines enim passionēs, ἀδελφεία παθήματα, eadem causa proxima tanquam communi matre genitas, dicere te non posse, ex comparatione therapeuticae causae cum proxima et remotis supra instituta tibi patebit, neque unquam in sanando proximae causae dignitatis quid detraxisse poenitebit. Quid igitur *si veris causis therapeuticis aegritudinum systema superinstrues?* Fieri id posse, alio tempore vt re ipsa probare queam non omnem mitto spem. Hic modò liceat quaedam de praesentia huius systematis *nec maioris nec minoris facienda* ideoque recte diiudicanda pauca adiicere 1) Esset ita comparatum, ut immediate te duceret ad sanationem feliciter

ab-

absolvendam. Patet ex notione causſae therap. 2) Simplicitate alia quaecunque systemata ſuperaret. (§ 30) 3) Facillima ut utiliſſima eius eſſet applicatio coram lecto aegroti. 4) Minime excluderet alia systemata, neque aegritudinum externam faciem deſcribendam eſſe, temere interdiceret, id quod abſonum foret, ſed potius ea egens eam poſtularet. 5) Difficultates ſunt multae; quaedam non ſuperandae; hinc non omnibus numeris abſolutum eſſe poſſet: remotionem tamen admittunt plurimae; hinc faciendum periculum, ne in ſuſcipiendo utiliſſimo ceteroquin negotio *a quibusdam nunc temporis nondum* ſuperandis difficultatibus perterrefactos eſſe, aliquando nos pudeat.

Errata.

- Pag. 2. lin. 9. *qui lege quae*
P. 17. lin. 10. *minns* — *minus.*
P. 27. lin. 3. *inhaerenti* — *inhaerente.*
~~P. 59. lin. ult. *audaciffimae* — *audaciffimus.* etc.~~

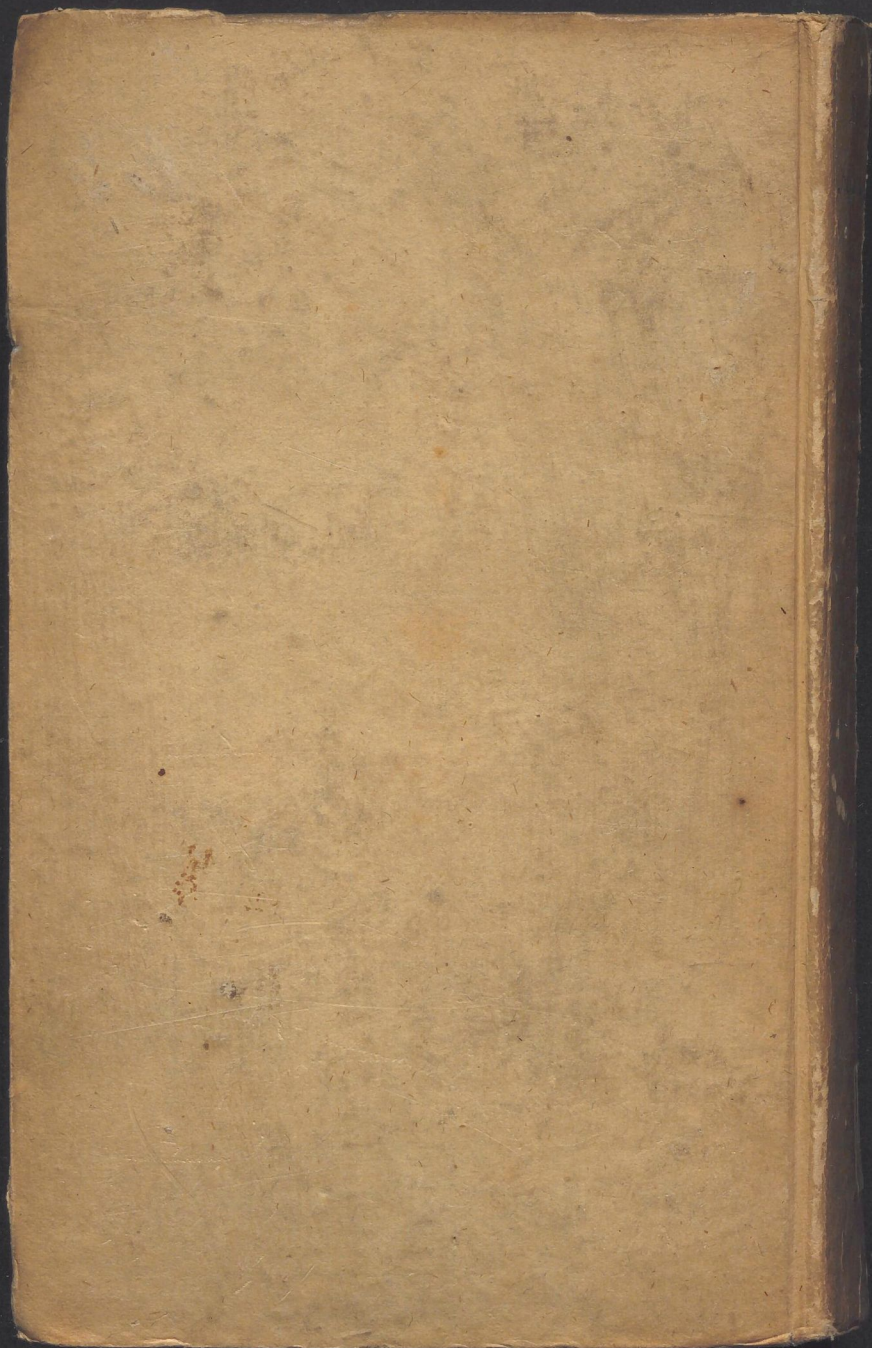

W 18

P. CA

7

DE
CAUSSIS AEGRITUDINUM
THERAPEUTICIS,
IISQUE
SUPERSTRUENDO AEGRITUDI-
NUM SYSTEMATE.

CONSE

PRO C

IOANN

